

OSUUSKUNNAN HALLITUS Tehtävät ja vastuu

Vesiosuuskuntien talous- ja verotusasioiden koulutuspäivä

Nurmes ja Joesuu

24.-25.4.2012

VT Anne Kontkanen

Pellervo-Seura ry

Osuuskunnan hallinto ja toimivallan jako

- osuuskunnan kokous
  - ylintä päätösvaltaa käyttävä, ei osuuskunnan hallintoelin
  - valitsee hallituksen
  - päättää ylijäämän jaosta, vastuuvapaudesta ja sääntömuutoksista
  - päättää myös osuuskunnan toimintaan liittyvistä tärkeimmistä asioista; fuusiosta, toiminnan merkittävästä supistamisesta sekä toiminnan lopettamisesta
  - ei operatiivista valtaa, ei voi päättää esim. osuuskunnan liiketoimintaan liittyvistä asioista
    - valvonnan ja vastuuvapauden myöntämisen kautta vaikutusmahdollisuus
  - jäsen/ääni

- hallinto/johto:
  - hallitus
  - (hallintoneuvosto)
  - toimitusjohtaja
- muut toimielimet: OKL:n mukaan osuuskunnalla voi olla muitakin toimielimiä
  - ei päätöksentekovaltaa
- toimivalta ja tehtävät määräytyvät ja niitä ohjaavat mm.
  - osuuskuntalaki 5 luku
  - osuuskunnan säännöt

Osuuskunnan hallitus

- osuuskuntalain mukaan ainoa osuuskuntalain mukaan pakollinen elin
- OskL 5:1 §: vähintään 1 ja enintään 7 jäsentä, säännöissä voidaan määrätä toisin
- osuuskunnan kokous valitsee, ellei hallintoneuvostoa
- vesiosuuskunnan mallisäännöt: hallituksen jäsenyys edellyttää osuuskunnan jäsenyyttä
  - lisäksi käytettävä säännöllisesti osuuskunnan palveluksia
  - jäsen tai tämän puoliso, jäsenenä olevan yhteisön edustaja
  - poikkeus: TJ voi kuulua hallitukseen vaikka ei jäsen
  - toimikausi 3 vuotta
  - miten käytännössä?
- mallisääntöjen mukaan valitaan myös varajäsenet
- toimikausi voidaan määrätä säännöissä, vesiosuuskunnan mallisääntöjen mukaan vuosi

Hallituksen tehtävät

- hallituksella on yleistoimivalta: kaikki mikä ei ole määrätty muiden tehtäväksi
  - myös laajat liiketoimintaa koskevat päätökset
- OKL 5:6 §:
  - huolehtii osuuskunnan hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä
  - huolehdittava, että kirjanpidon ja varainhoidon **valvonta** on asianmukaisesti järjestetty
- lisäksi laissa määriteltyjä erityistehtäviä kuten
  - päättää jäsenten hyväksymisestä tai hyväksymismenettelystä
  - päättää jäsenten erottamisesta
- hallitus asettaa osuuskunnan tavoitteet ja valvoo, että ne saavutetaan
  - sekä valvova että ohjaava rooli
- päävastuu osuuskunnan organisaation asianmukaisuudesta

Hallituksen tehtävät vesiosuuskunnan säännöissä

- päättää osuuskunnan palveluista perittävistä maksuista
- päättää osuuskunnan palvelujen tarjoamista koskevien sopimusten ehdoista
- tarkastaa osuuskunnan omaisuuden ja rahavarojen hoitoa sekä kirjanpitoa tahi määrää jonkun jäsenistään ajoittain toimittamaan tällaisia tarkastuksia
- päättää osuuskunnan kokouksen koolle kutsumisesta ja valmistelee siinä käsiteltävät asiat
- käsittelee muita hallituksen toimivaltaan kuuluvia ja sen toimenpiteitä vaativia asioita

Hallituksen tehtävät käytännössä

- toiminnan seuranta ja valvonta
  - riittävä ja tarkoituksenmukainen informaatio
  - sisäinen tarkastus? Miten järjestetty pienissä osuuskunnissa
- budjetti
- kirjanpidon valvonta
- riskienhallinta?
- toimitusjohtajan ohjaus
- lakien ja sääntöjen noudattamisen valvonta
- erilaisten sopimusten hyväksyminen
- puheenjohtajan rooli merkittävä
  - johtaa hallitusta ja toimitusjohtajaa, valmistelee yhteistyössä toimitusjohtajan kanssa hallituksen päätettäväksi kuuluvat asiat
  - miten käytännössä vesiosuuskunnissa?
- onko tarpeen vahvistaa strategia ja mitä se on?

Toimitusjohtajan tehtävät

- hoitaa osuuskunnan päivittäistä hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti
- huolehdittava siitä, että osuuskunnan kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty
- (epätavalliset ja laajakantoiset toimet:
  - hallituksen valtuuttamana
  - jos päätös ei voi odottaa aiheuttamatta osuuskunnantoiminnalle olennaista haittaa)
- vesiosuuskunnan mallisäännöissä ei mainitaa TJ:n tehtävistä

Hallituksen ja toimitusjohtajan toimivallan jako

- hallitus johtaa ja valvoo toimintaa, toimitusjohtaja panee päätökset täytäntöön
- ”Yhtiön johtamisen kannalta on tärkeää, että hallituksella ja operatiivisella johdolla on selkeä ja toimiva työnjako. Hallituksen ei pidä puuttua toimitusjohtajan tehtäviin eikä toimitusjohtajan pidä ohittaa hallitusta päätöksenteossa. Periaatteena on, että hallitus hyväksyy puitteet ja päämäärät, joiden sisällä toimitusjohtaja toimii sekä valvoo toimitusjohtajan toimintaa” (Tehokas omistajahallinto)
- Millainen työnjako hallituksen ja tj:n välillä? Toimiiko?

Hallituksen kokoukset

- yleensä puheenjohtaja kutsuu, kokouskutsu vapaamuotoinen
  - Myös hallituksen jäsenen ja toimitusjohtajan vaatimuksesta
  - Varattava kaikille tilaisuus mahdollisuuksien mukaan osallistua
  - toimitusjohtaja
- esityslista ja materiaalin ennakkoon perehtyminen
  - myös kokouksessa käsiteltävät raportit, esitykset
  - materiaali sellaisessa muodossa, että sen ymmärtää
    - => etukäteen lähetettyä materiaalia ei tarvitse enää käydä yksityiskohtaisesti kokouksessa läpi
- osallistujat:
  - hallituksen jäsenet
  - toimitusjohtaja, vaikka ei olisikaan jäsen
  - hallituksen sihteeri (jos muu kuin TJ)
  - (esittelijät)
  - muut hallituksen kutsumat, jos käsiteltävän asian kannalta tarpeellista
  - tilintarkastaja, jos käsitellään hänen tehtäviinsä liittyviä asioita

- muilla kuin hallituksen jäsenillä vain puheoikeus
- esteellisyys päätöksenteossa: hallituksen jäsen tai TJ esteellinen, jos käsitellään
  - hänen ja osuuskunnan välistä sopimusta
    - rinnastetaan samassa taloudessa asuvat perheenjäsenet ja omistusyhteisöt
  - sopimusta kolmannen kanssa, josta olennaista etua hallituksen jäsenelle tai TJ:lle ja etu voi olla ristiriidassa osuuskunnan kanssa
  - mukana kummankin sopimusosapuolen hallinnossa?
  - esteellisyys kannattaa aina ottaa huomioon, kun on vaara että, päätöstä ohjaa muu kuin osuuskunnan etu (yleinen huolellisuusvelvoite OKL 5:6.1 §)
  - ei kuitenkaan saa halvaannuttaa hallitustyöskentelyä

- hyvä hallituksen jäsen ("Tehokas omistajahallinto"):
  - tiedostaa olevansa TJ:n esimies
  - on riippumaton etu- ja valtapiiireistä
  - työskentelee selvien periaatteiden ja toimintasuunnitelman pohjalta
  - käsittelee asia perusteellisesti
  - tekee selkeitä päätöksiä
  - sitoutuu tekemiinsä päätöksiin
  - reagoi ympäristön muutoksiin
- onnistunut kokoustyöskentely: sovitaan pelisäännöt ja kirjataan ne esimerkiksi hallituksen työjärjestykseksi
  - jäsenten tehtävät ja vastuualueet, työnjako johtoon päin
  - hallituksen toimintasuunnitelma
  - työskentelytavat
  - kokousaikataulut
  - oman toiminnan arviointi

Hallituksen valvontatehtävä

- valvonta olennainen osa kaikessa toiminnassa
- valvontaa ei voi delegoida
- valvonta välillistä toimintaa
  - raportit
  - selostukset
  - analyysit
- valvonnan perustana oikeat ja riittävät tiedot
  - raportoidut tiedot oikeita
  - raportointi tuoretta ja kattavaa
  - vahvuudet ja heikkoudet kerrotaan
  - tiedot käyttökelpoisessa muodossa
  - myös muuta johtoa kuullaan

- valvonta edellyttää tavoitteiden asettamisesta
  - kannattavuudelle
  - vakavaraisuudelle
  - likviditeetille
- valvonnan oltava uskottavaa
  - toimitusjohtajan ja mahdollisen muun johdon suoritusta seurattava säännöllisesti
  - asioiden kulkuun puututtava, jos tavoitteita ei saavuteta
  - puheenjohtajan ja jäsenten asema, ominaisuudet ja asenne valvonnan mahdollistavia

Osuuskunnan hattu päässä

- osuuskunnan hallinnon jäsen edustaa vain ja ainoastaan osuuskuntaa ja päätökset tehdään osuuskunnan parhaaksi - tämä korostuu hallituksessa
- osuuskunnan tavoitteet tulee asettaa siten, että pyrkiminen osuuskunnan tavoitteisiin täyttää pitkällä aikavälillä myös jäsenistön tavoitteet
- muut luottamustehtävät esim. kunnassa eivät saa vaikuttaa päätöksentekoon
- myöskään kotikylän, kotiseudun tai maakunnan ja tuotantosunnan tms. osaeu ei saa vaikuttaa, vaan päätökset tulee tehdä osuuskunnan kokonaisedun näkökulmasta
- on syytä etsiä aina osuuskunnalle parasta ratkaisua esimerkiksi rakennemuutoksissa ja muissa päätöksissä, vaikka niillä ei saisikaan välitöntä suosiota jäsenistön keskuudessa
- **Jos osuuskunnan hallintohenkilö ei ole osuuskunnan puolella, kuka sitten on?**

Osuuskunnan hallinnon sudenkuopat

- hallinnon paikat käsitetään kunniaviroiksi. Yrityksen kannalta parhaat voimat eivät ole hallinnossa
- hallinto on liian raskas ja kankealiikkeinen
- hallinto on etäännytynyt jäsenistöstä eikä tiedä jäsenistön tahtoa
- hallinto mielistelee jäsenistöä eikä tee tarvittavan lujia päätöksiä
- kaikkinaisen johdon sisäinen ”nokittelu ja maton alta vetäminen” johtaa ongelmiin
- informaatio ei kulje
- demokratia aiheuttaa päättämättömyyttä ja menestykseen johtavat päätökset jäävät puuttumaan tai myöhästyvät
- koulutuksen ja osaamisen puute

Hallinnon vastuu

- liiketaloudellinen vastuu, vastuu yrityksen kehittämisestä, eettinen vastuu
  - ei vahingonkorvausvastuuta, ellei aiheuta vahinkoa
- oikeudellinen vastuu:
  - velvollisuus toimia lakien, sääntöjen ja tehtyjen päätösten puitteissa
  - vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu
- rikosoikeudellinen vastuu:
  - laissa määritellyn rikoksen tunnusmerkistön toteuttava teko
  - yleensä edellyttää tahallisuutta
- vahingonkorvausvastuu:
  - osuuskunnalle
  - jäsenille
  - kolmannelle

Vahingonkorvausvastuu

- Osuuskunnalle aiheutettu vahinko:
  - hallituksen jäsen ja toimitusjohtaja ovat velvollisia korvaamaan vahingon, jonka he ovat tehtävässään **tahallisesti tai huolimattomuudesta** aiheuttaneet osuuskunnalle (OskL 20:1 §)
- vastuu jäsenelle tai kolmannelle:
  - vastuu rajoitetumpi
  - jos vahinko aiheutettu osuuskuntalakia tai osuuskunnan sääntöjä rikkomalla
  - tahallisesti tai huolimattomuudesta
- Tahallinen tai huolimaton teko tai laiminlyönti
- korvausvastuun sovittelu
  - jos tahallinen tai törkeä huolimattomuus => lähtökohtaisesti täysi korvaus

Esimerkkejä korvausvastuun synnyttävistä teoista ja laiminlyönneistä

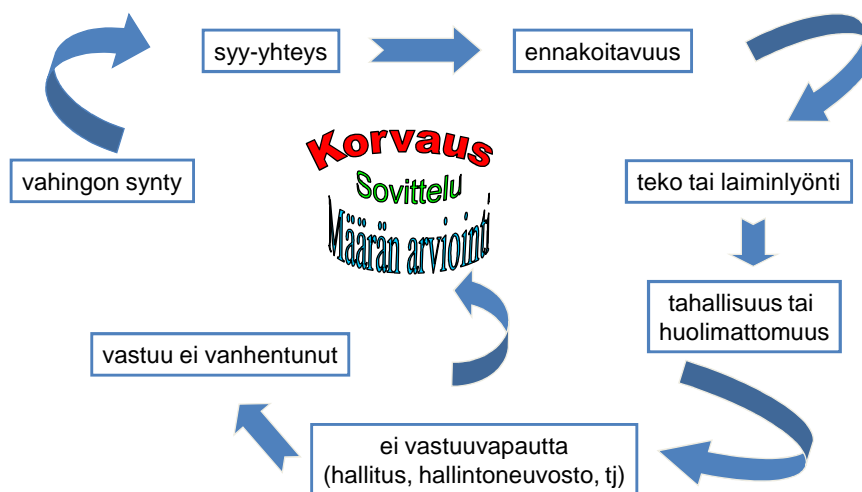
- nimenomaisten normien rikkominen (lait, asetukset, säännöt, osuuskunnan kokouksen tai toimielinten päätökset)
- perusteettomien suoritusten antaminen
- osuuskunnan omaisuuden myyminen alihintaan
- osuuskunnan varojen laitton käyttö tai yksityisen edun tavoittelu
- salassapitovelvollisuuden rikkominen
- verojen maksun tai veroilmoituksen tekemisen laiminlyönti
- vastuu toisen tekemistä vahingoista (ns. valinta- tai valvonta-tuottamus)

Vastuun arviointi

- hallituksen ja toimitusjohtajan on edistettävä osuuskunnan etua huolellisesti ja hoidettava sen asioita tämän lain ja sääntöjen mukaisesti (yleinen huolellisuusvelvoite)
- vastuu omista toimista, mutta vastuu myös muiden toimista
  - valvontavastuu – vastuuta ei voi delegoida
- oikeus ottaa liiketoimintariskejä
  - vaikka toimet jälkikäteen arvioituna osoittautuisikin tappiolliseksi, tappioiden syntyminen ei sinänsä osoite johdon toimineen huolimattomasti, jos
    - ne ovat hyvän liiketavan mukaisia
    - ei tavoiteltu omaa etua vaan aitona tavoitteena osuuskunnan etu
    - päätös riittävän huolellisesti valmisteltu

- päätökset yksimielisiä, ellei muuta kirjattu
  - passiivisena pysyminen ei vapauta vastuusta
  - hallituksen jäsenellä ja toimitusjohtajalla oikeus saada eriävä mielipide pöytäkirjaan (OskL 5:8.3 §)
  - vapautuminen vastuusta saattaa lisäksi edellyttää aktiivista toimintaa (kuten esim. laittomaksi katsomansa päätöksen ilmoittamista osuuskunnan kokoukselle, sen täytäntöönpanon estämistä tai hallituksesta eroamista)
- tietämättömyys ei vapauta vastuusta =>selonottovelvollisuus
- asiantuntemattomuus ei vapauta vastuusta
- esim. KKO 1999:12; KKO 2000:58; KKO 2005:141
- jos epäilet oman tietosi riittävyyttä osallistuessasi toimielimen jäsenenä yrityksen päätöksentekoon, kysy, kysy ja kysy, tarvittaessa myös asiantuntijalta

Yhtiöoikeudellisen korvausvastuun toteuttaminen

Vastuun toteuttaminen

- Vastuuvapauden myöntäminen / epääminen:
  - Käsitellään osuuskunnan kokouksessa
  - Jos vastuuvapaus myönnetään => kannetta ei voida nostaa ajalta, jolta vastuuvapaus
    - Poikkeus:
      - Vastuuvapaus perustuu olennaisesti virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin
      - Vähemmistön kanneoikeus: jos vastuuvapauspäätöstä vastaan äänestänyt 1/4 kaikista jäsenistä / äänistä
- Vastuuvapauden epääminen edellytyksenä sille, että vahingonkorvauskanne voidaan nostaa
- Kanteen nostaminen edellyttää erillistä päätöstä osuuskunnan kokouksessa
  - Hallituksella oikeus rikokseen perustuvan kanteen nostamiseen

Hallinnon jäsenen vakuutusturva

- useimmilla vakuutusyhtiöillä hallinnonvastuuvakuus
- vakuutuksesta korvataan osuuskunnalle tai sivulliselle aiheutunut **taloudellinen** vahinko, josta hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja on voimassa olevan oikeuden mukaan vahingonkorvausvastuussa toimiessaan hallintoelimen jäsenenä
- vakuutuksesta ei korvata tahallista tai törkeällä tuottamuksella aiheutettua vahinkoa eikä rikoksella aiheutettua vahinkoa
- varautuminen on viisautta => selvitä oma vakuutusturvasi

Pienosuuskunnan hallinto tulevaisuudessa

- hallitukseen tarvitaan asiantuntemusta ja osaamista =>pienenkin osuuskunnan hallitukseen valittava parhaat voimat
- myös pienten osuuskuntien hallinnon kehittäminen ja koulutus tärkeää
- pienessäkin osuuskunnassa vetovastuu on syytä olla yhdellä henkilöllä, käytännössä yleensä valittavalla toimitusjohtajalla

Hyödyllistä kirjallisuutta

- Juutinen, Heikki – Stenström, Åke – Vuori, Raimo: Tehokas omistajahallinto. Osuuskunnan hallintohenkilön käsikirja
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osuuskunta
- Pöyhönen, Seppo: Osuuskunnan hallinto ja osuuskuntalaki

KIITOS MIELENKIINNOSTA!

